

Сучасний стан соціального страхування в Україні

Складна економічна ситуація в Україні спричинила погіршення рівня життя населення, а також загострила соціальну напруженість. Одним з основних напрямів діяльності держави щодо забезпечення соціального захисту населення є удосконалення системи соціального страхування.

Мета роботи полягає в розкритті особливостей соціального страхування та оцінці його стану на даному етапі економічного розвитку в Україні.

В статті проаналізовано основні виплати за видами соціального страхування в Україні за останні роки, визначено збільшення державних витрат на соціальну сферу захисту населення.

Охарактеризована діюча пенсійна система, проведено аналіз перших кроків пенсійної системи, критично оцінено можливість реалізації подальших етапів.

Встановлено, що на сучасному етапі економічного розвитку в Україні не створено ефективної системи соціального страхування. Визначено основні напрями вдосконалення системи соціального страхування в Україні.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є окреслення проблемних питань впровадження обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи та висунення пропозицій щодо їх вирішення.

Ключові слова: соціальне страхування; пенсійна реформа; солідарна система; накопичувальна система.

Постановка проблеми. Негативні процеси в економіці спричинили різке погіршення рівня життя населення, загострили соціальну напруженість. В сучасних складних економічних умовах одним з основних напрямів діяльності держави є вирішення питань соціального страхування як основи надійного соціального захисту населення в Україні. Це вимагає кардинальних практичних дій щодо підвищення ролі системи соціального страхування. Цілком зрозуміло, що лише державне страхування не має змоги забезпечити соціальний захист населення на належному рівні з урахуванням різних груп населення та специфічних ризиків. Існуюча система соціального страхування в Україні не відповідає вимогам соціально-орієнтованої економіки та потребує удосконалення і адаптації до сучасних економічних умов на основі науково обґрунтованих рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання соціального страхування піднімалися протягом останніх років в працях багатьох дослідників: О.Є. Губар, І.М. Серватинська, М.І. Скрипник, І.М. Вигівська, І.Л. Грабчук, О.О. Григоревська, А.А. Шеврикуко, О.Г. Чепець, І.Є. Януль. Особлива увага приділяється такому виду соціального страхування, як пенсійне, яке зараз перебуває на стадії реформування. Зокрема, питання реформування пенсійної системи, проблеми управління компаніями з адміністрування активів недержавних пенсійних фондів досліджувалася в працях [2; 8; 9; 10].

Не применшуючи внесок науковців, зазначимо, що оцінка сучасного стану соціального страхування в Україні є актуальним питанням, дослідження якого необхідне для окреслення проблемних питань та визначення перспектив розвитку в даній сфері.

Мета дослідження полягає в розкритті особливостей соціального страхування та оцінці його стану на даному етапі економічного розвитку в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. В сучасних складних економічних умовах соціальне страхування набуває особливого значення, будучи важливим елементом процесу економічного розвитку та зростання. Воно ґрунтується на економічній діяльності суспільства, підвищує його добробут, створює умови для соціального прогресу [3, с. 132–133].

Соціальне страхування – це фундаментальна основа державної системи соціального захисту населення, що уможливорює матеріальне забезпечення і підтримку непрацездатних громадян за рахунок фондів, сформованих працездатними членами суспільства. Це поняття охоплює різні форми суспільного (державного, обов'язкового і добровільно-суспільного) страхування населення від різного роду ризиків, пов'язаних з втратою роботи, працездатності і доходів [1, с. 52].

Його впровадження є необхідністю, оскільки завжди в суспільстві є певні категорії осіб, які:

- враховуючи певні обставини, не можуть за рахунок заробітної плати підтримувати мінімальний життєвий рівень;
- не мають можливості реалізувати працездатність.

В Україні здійснюється чотири види загальнообов'язкового державного соціального страхування (рис. 1).

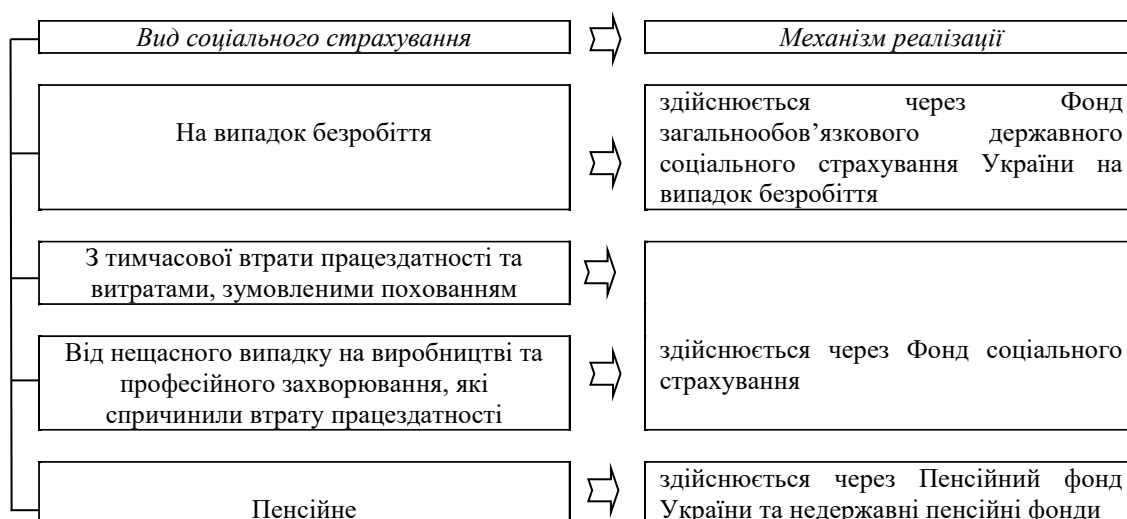

Рис. 1. Види соціального страхування в Україні (узагальнено на підставі [6])

У сфері соціального захисту в Україні склалася така ситуація. Сума державних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення зросла в 2016 р. порівняно з 2015 р. на 81986,3 млн. грн., а їх питома вага в структурі загальних видатків зросла на 12,1 п.с. [7]. Що стосується пенсійного забезпечення, то середня пенсія в Україні в 2017 р. зросла на 7,58 % порівняно з 2016 р. [5].

Страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань є найважливішою складовою соціального захисту працівників від професійних ризиків, оскільки так не лише гарантується страхове забезпечення постраждалого при настанні страхового випадку, а й роботодавці економічно стимулюються попереджати і знижувати виробничий травматизм і професійну захворюваність.

За I квартал 2018 року витрати на страхові виплати потерпілим на виробництві (членам їх сімей) у порівнянні з I кварталом 2017 року зросли на 336,4 млн. грн. Сума витрачених коштів за I квартал 2018 рік на виплати в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого, склала 1615,6 млн. грн., що на 25,5 % більше порівняно з відповідним періодом минулого року [4].

Проаналізувавши дані, можна відзначити збільшення державних витрат на соціальну сферу захисту населення.

Одна з основних проблем соціального страхування полягає в недостатності коштів Пенсійного фонду України для виплати пенсій. Солідарна система не може подолати демографічні проблеми та проблеми Пенсійного фонду України. Так назріла об'єктивна необхідність проведення реформ в даній сфері. Саме тому вже восени 2017 р. були здійснені перші кроки щодо реформування пенсійної системи. Вони не були кардинальними та стосувалися, в першу чергу, осучаснення пенсій та підвищення мінімального страхового стажу для виходу на пенсію з 15 до 25 років (починаючи з 1 січня 2018 р.). Проте також було прийнято рішення про наступний етап реформи (його впровадження заплановане на 1 січня 2019 р.), який передбачає введення обов'язкового накопичувального рівня. Саме цей крок наблизить пенсійну систему України до формату, який був рекомендований Світовим банком. Ці рекомендації, зокрема, полягали у запровадженні п'ятирівневої пенсійної системи, окремі рівні якої були впроваджені ще до початку реформування соціального страхування в Україні (рис. 2).

До цього часу не використовується потенціал недержавних інститутів (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів) в страхуванні соціальних ризиків. Обсяги коштів, які залучаються на третьому рівні – добровільному накопичувальному – невеликі і становлять всього 2,47 млрд. грн. у 2017 р. Звичайно, що з впровадженням другого обов'язкового накопичувального рівня передбачається суттєве збільшення пенсійних накопичень. Проте реальність його впровадження у встановлені строки викликає сумніви. На даний час не вирішені питання адміністрування пенсійних активів; визначення внесків, які належатимуть до накопичувального рівня; вибору інструментів інвестування отриманих внесків тощо.

На сучасному етапі економічного розвитку в Україні не створено ефективної системи соціального страхування. Важливими напрямками вдосконалення системи соціального страхування в Україні є:

- врахування досвіду застосування підходів та методів, що використовуються в системах державної соціальної підтримки розвинутих країн;
- здійснення заходів, спрямованих на досягнення фінансової стійкості системи за рахунок збалансованості надходження обов'язкових платежів та витрат на соціальні виплати;
- встановлення на законодавчому рівні державних витрат на соціальні цілі на рівні не нижче мінімальних стандартів, рекомендованих міжнародними конвенціями і рекомендаціями;
- забезпечення прозорості механізму розрахунку соціальних виплат, перерахунку пенсій, що дозволить підвищити довіру населення до діючої системи соціального страхування;
- розробка загальнонаціональної, структурованої за основними напрямками програми розвитку систем освіти, охорони здоров'я та житлово-комунальної сфери.

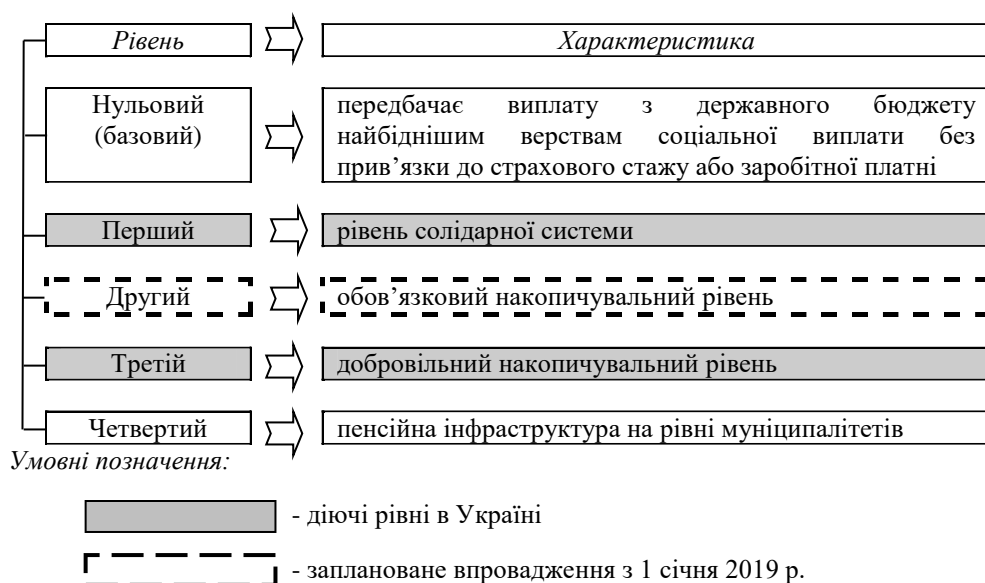

Рис. 2. Запропонована Світовим банком пенсійна система та характеристика її впровадження в Україні

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведення критичної оцінки сучасного стану соціального страхування в Україні дозволило встановити притаманні йому проблеми, а також обґрунтувати шляхи вдосконалення системи соціального страхування. Визначено, що одним з найважливіших напрямків соціальної політики є забезпечення стабільного функціонування пенсійної системи на основі зміни умов і норм пенсійного забезпечення, розвитку обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи, подальшого підвищення розмірів пенсій. Наявність в країні збалансованих систем соціального страхування і соціального забезпечення як базових елементів соціального захисту населення сприяє політичній та економічній стабілізації суспільства.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є окреслення проблемних питань впровадження обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи та висунення пропозицій щодо їх вирішення.

Список використаної літератури:

1. Баранова В.Г. Розвиток елементів страхової системи / В.Г. Баранова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menagement/2008_635/08.
2. Вигівська І.М. Бухгалтерський облік та звітність компаній з управління активами: проблеми організації / І.М. Вигівська, І.Л. Грабчук, О.О. Григоревська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Економіка : збірник наукових праць. – 2017. – № 50. – С. 305–309.
3. Губар О.Є. Соціальне страхування у забезпеченні суспільного добробуту / О.Є. Губар // Фінанси України. – 2012. – № 8. – С. 130–136.
4. Надання матеріального забезпечення застрахованим особам та проведення страхових виплат потерпілим на виробництві (членам їх сімей) за I квартал 2018 року / Сайт Фонду соціального страхування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/957578>.
5. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

6. Серватинська І.М. Фінансове забезпечення функціонування державних фондів соціального страхування : дис. ... к.е.н. : Спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Черкаси, 2016. – 276 с.
7. Соціальний захист населення України : статистичний збірник ; Відповідальний за випуск О.О. Кармазіна. – 2017.
8. Шеврикуко А.А. Пенсійна реформа в Україні: результати і подальші перспективи / А.А. Шеврикуко, О.Г. Чепець // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2017. – № 18 (2). – С. 75–78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_18\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_18(2)_18).
9. Януль І.Є. Особливості реформи пенсійної системи в Україні / І.Є. Януль // Финансовые услуги. – 2017. – № 2. – С. 45–48.
10. Pension reform of Ukraine as a key to social security: threats and prospects / М.І. Скrypnyk, І.М. Vyhivska, І.Л. Grabczuk, О.О. Hryhorevska // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2017. – № 2. – С. 463–469.

References:

1. Baranova, V.H. (2008), «Rozvytok elementiv strakhovoi systemy», available at: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2008_635/08.
2. Vyhivska, I.M., Hrabchuk, I.L. and Hryhorevska, O.O. (2017), «Bukhhalterskyi oblik ta zvitnist kompanii z upravlinnia aktyvamy: problemy orhanizatsii», *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, zbirnyk naukovykh prats, Seriya Ekonomika*, Vol. 50, Pp. 305–309.
3. Hubar, O.Ye. (2012), «Sotsialne strakhuvannia u zabezpechenni suspilnoho dobrobutu», *Finansy Ukrainy*, Vol. 8, Pp. 130–136.
4. FSSU (2018), «Nadannia materialnoho zabezpechennia zastrakhovanim osobam ta provedennia strakhovykh vyplat poterpilym na vyrobnytsvtvi (chlenam yikh simei) za I kvartal 2018 roku», Sait Fondu sotsialnoho strakhuvannia Ukrainy, available at: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/957578>
5. Ukrstat, Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Servatynska, I.M. (2016), *Finansove zabezpechennia funktsionuvannia derzhavnykh fondiv sotsialnoho strakhuvannia*, Cherkasy, 276 p.
7. Karmazina, O.O. (2017), «Sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy», *Statystychnyi zbirnyk*.
8. Shevrykuko, A.A. and Chepets, O.H. (2017), «Pensiina reforma v Ukraini: rezultaty i podalshi perspektyvy», *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*, Vol. 18 (2), Pp. 75–78, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_18\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_18(2)_18)
9. Yanul, I.Ie. (2017), «Osoblyvosti reformy pensiinoi systemy v Ukraini», *Finansovyye uslugy*, Vol. 2, Pp. 45–48.
10. Skrypnyk, M.I., Vyhivska, I.M., Grabczuk, I.L. and Hryhorevska, O.O. (2017), «Pension reform of Ukraine as a key to social security: threats and prospects», *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, Vol. 2, Pp. 463–469, available at: <https://doi.org/10.18371/fcapt.v2i23.96125>

Коцюбинська Євгенія Брониславівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми теорії та практики бюджету та бюджетного менеджменту.

Стаття надійшла до редакції 14.06.2018.